

บทคัดย่อ

ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรตุลาการที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 เพื่อทำหน้าที่คุ้มครองความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญและสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามแนวความคิดของรัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตยหรือลัทธิรัฐธรรมนูญนิยม (Constitutionalism) และเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวรัฐธรรมนูญจึงได้บัญญัติรับรองเรื่องผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญไว้ในมาตรา 27 และมาตรา 268 ของรัฐธรรมนูญ โดยกำหนดให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นเด็ดขาด มีผลผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐ

การศึกษาวិทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงแนวความคิดพื้นฐานทั่วไปเกี่ยวกับผลของคำพิพากษาของศาล หลักกฎหมายเกี่ยวกับผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญไทยและศาลรัฐธรรมนูญต่างประเทศ ตลอดจนสภาพปัญหาเกี่ยวกับผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและจากการศึกษารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2546 ในส่วนที่เกี่ยวกับคำวินิจฉัยและผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญพบว่า มีประเด็นปัญหาเกี่ยวกับผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับการมีผลผูกพันของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ คือ ปัญหาเรื่องขอบเขตของการมีผลผูกพันต่อคำวินิจฉัย บุคคลที่ถูกผูกพันต่อคำวินิจฉัย การเริ่มมีผลผูกพันและระยะเวลาของการมีผลผูกพันของคำวินิจฉัยในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญและปัญหาเรื่องการนับระยะเวลาห้ามดำรงตำแหน่งทางการเมืองในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยชี้ขาดว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผู้ใดจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน

2. ปัญหาเกี่ยวกับการไม่ปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ คือ ในกรณีที่มีการไม่เคารพหรือปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ผลของการไม่เคารพหรือปฏิบัติตามคำวินิจฉัยดังกล่าวจะเป็นอย่างไร บุคคลหรือองค์กรของรัฐที่ถูกผูกพันต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญจะมีความรับผิดชอบหรือไม่อย่างไร

3. ปัญหาเกี่ยวกับการบังคับตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ คือ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกรณีใดบ้างที่ต้องมีการบังคับตามคำวินิจฉัย บุคคลใดบ้างที่ต้องถูกบังคับตามคำ

วินิจฉัย องค์การใดจะเป็นองค์กรผู้มีความอำนาจในการบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยและจะมีวิธีการหรือมาตรการในการบังคับตามคำวินิจฉัยอย่างไร

ประเด็นปัญหาดังกล่าวเป็นผลมาจากความไม่ชัดเจนของบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ และการไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญไว้เป็นการเฉพาะ เพื่อเป็นการแก้ปัญหาดังกล่าวและการบรรลุวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ ผู้เขียนจึงได้นำเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวทั้งในทางรูปแบบและในทางเนื้อหา คือ ในทางรูปแบบ ควรมีการบัญญัติรับรองเรื่องผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญไว้ในรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายอย่างชัดเจน โดยการบัญญัติแยกไว้เป็นหมวดหนึ่งโดยเฉพาะและอาจบัญญัติแยกเป็นผลทั่วไปและผลเฉพาะคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญบางประเภท ในกรณีที่บัญญัติรับรองไว้ในกฎหมายควรบัญญัติไว้ในรูปของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ในทางเนื้อหา การบัญญัติรับรองเรื่องผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าว ควรนำหลักเกณฑ์ที่ปรากฏในระบบกฎหมายต่างประเทศมาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณากำหนดเรื่องผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญไทยทั้งนี้ตามความเหมาะสมกับประเภทของคำวินิจฉัยและลักษณะของคดีรัฐธรรมนูญไทยหรือกำหนดหลักเกณฑ์ขึ้นใหม่ในกรณีที่ไม่สามารถนำหลักเกณฑ์ตามที่ปรากฏในระบบกฎหมายต่างประเทศมาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาในระบบกฎหมายไทยได้ กล่าวคือ

(1) การมีผลผูกพันของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ควรกำหนดให้เหตุผลอันเป็นสาระสำคัญอันจะขาดเสียมิได้ของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในเรื่องนั้นมีผลผูกพันด้วยทั้งนี้ตามแนวทางที่ปรากฏในระบบกฎหมายประเทศฝรั่งเศส เยอรมันและออสเตรเลีย ควรกำหนดให้คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายเป็นคำวินิจฉัยที่มีผลบังคับเป็นกฎหมายเช่นเดียวกับในระบบกฎหมายเยอรมัน และควรกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายที่ศาลรัฐธรรมนูญเคยวินิจฉัยชี้ขาดความชอบด้วยรัฐธรรมนูญแล้วได้อีกครั้ง เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญมีโอกาสทบทวนคำวินิจฉัยของตน สำหรับการเริ่มมีผลผูกพันของคำวินิจฉัยในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ ในคดีอาญาควรกำหนดให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมีผลย้อนหลังไปใช้บังคับกับคำพิพากษาที่ถึงที่สุดแล้วนั้นด้วย โดยการกำหนดให้การที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญเป็นเหตุแห่งการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ.2526 ในกรณีที่ยังไม่มีกำหนดดังกล่าวควรนำหลัก “กฎหมายยกเลิก

ความผิด” หรือหลัก “ไม่มีความผิดและไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย” ตามมาตรา 2 แห่งประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลม ส่วนคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีอื่นๆ ควรกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้มีอำนาจในการกำหนดวันเริ่มต้นของการมีผลผูกพันของคำวินิจฉัยลงในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญตามหลักการเริ่มมีผลผูกพันของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในระบบกฎหมายออสเตรเลียหรือตามหลักการเริ่มมีผลผูกพันของคำพิพากษาของศาลปกครองในคดีปกครองตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 สำหรับการนับระยะเวลาการห้ามดำรงตำแหน่งทางการเมืองของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองควรเริ่มนับตั้งแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผู้ใดจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน เพื่อให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้รับโทษคือ ต้องห้ามมิให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองใดๆ เป็นเวลา 5 ปีจริงตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญและต้องห้ามเป็นเวลา 5 ปีอย่างเท่าเทียมกันในทุกกรณี

(2) การไม่ปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ควรกำหนดผลทางกฎหมายของการไม่ปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ คือ กำหนดให้การไม่ปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นการกระทำที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญตามแนวทางของศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันและกำหนดความรับผิดชอบของบุคคลหรือองค์กรในกรณีที่ปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญโดยพิจารณาจากบุคคลหรือองค์กรที่ถูกผูกพันต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

(3) การบังคับตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ควรกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการบังคับตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญไว้ในรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายในส่วนของวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ โดยมีแนวทางในการกำหนดหลักเกณฑ์ดังกล่าว 2 แนวทาง คือ แนวทางที่หนึ่ง การกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการกำหนดลงในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในเรื่องนั้นๆ ว่า จะให้องค์กรใดเป็นองค์กรผู้ที่มีอำนาจในการบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ และในบางกรณีควรให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจกำหนดวิธีการหรือมาตรการในการบังคับตามคำวินิจฉัยอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้องค์กรที่มีหน้าที่ในการบังคับได้ดำเนินการตามที่ศาลรัฐธรรมนูญกำหนด ตามแนวทางที่ปรากฏในระบบกฎหมายเยอรมัน แนวทางที่สอง การกำหนดให้ประธานาธิบดีเป็นผู้มีอำนาจในการบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ โดยให้ศาลรัฐธรรมนูญทำคำร้องขอต่อประธานาธิบดีเพื่อดำเนินการบังคับตามคำวินิจฉัยและประธานาธิบดีก็จะใช้อำนาจในการพิจารณาสั่งการให้หน่วยงานต่างๆ ไปดำเนินการบังคับตามคำวินิจฉัยต่อไป ตามแนวทางการบังคับตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในระบบกฎหมายออสเตรเลีย